

Índex

Pròleg	5
Primera part. Biografia	11
Infància i joventut	15
Guerra Civil	21
Exili	27
El tren 7909	93
Segona part. <i>Papitu</i> i cartes des de l'exili	99
<i>Papitu</i>	101
Cartes des de l'exili	113

Pròleg

De bell antuvi vull remarcar l'interès que les cartes del meu pare, Jaume Pellicer i Leonart, escrites durant l'exili, a França, va suscitar en la persona de Rafel Bruguera i Batalla. La prova rau en la idea preconcebuda de publicar-les en un futur no gaire llunyà. Una proposta que em va entusiasmar i l'acceptació va brollar d'immediat. En Rafel, havent llegit exhaustivament les susdites cartes i amb el convenciment que la seva transcripció seria interessant, va iniciar el projecte que derivaria en la confecció d'aquest llibre, *Jaume Pellicer Leonart, Quicus. El tràgic exili d'un republicà*. La primera part fa referència a la biografia del meu pare, aprofundint en la seva existència durant la Guerra Civil Espanyola i, posteriorment, durant l'exili. La segona part inclou la transcripció d'una selecció de les cartes i d'uns escrits i poesies seues publicats a la revista humorística *Papitu*.

Documentat i amb les missives que vaig cedir-li per ser escanejades, Bruguera va embarcar-se en un treball literari i històric que va pel camí d'engrossir el conjunt de volums que s'han escrit per preservar la memòria històrica. L'obra és un reflex versemblant i fidedigne de l'holocaust que van patir tantes persones a mans del nazisme.

M'endinso en uns fets per recordar esdeveniments reals que formen part de la història. Vaig tenir l'oportunitat de llegir el llibre titulat *Les set caixes*. La seva autora, Dory Sontheimer (Barcelona, 1946), llicenciada en farmàcia i òptica per la Universitat de Barcelona, narra la vida, el patiment i la mort dels seus avantpassats. Després de morir la seva mare, descobreix en un armari de casa seva set caixes amb fotografies, cartes, passaports i altres documents que li revelen la identitat jueva i la dramàtica història de la seva família, víctima de la persecució i matança de jueus, perpetrades pel règim nazi. La primera edició de l'esmentat llibre va tenir lloc el novembre de 2014.

Atenent a aquesta breu introducció, exposo l'aproximat paral·lelisme entre la situació de la senyora Dory i la meva. S'hi aprecien similituds ocasionals. Entenc que ella coneix en profunditat la trista existència dels seus familiars, gràcies a l'arsenal epistolar guardat escrupolosament dins de set caixes. Els seus pares, Kurt i Rosl, es veieren obligats a canviar els seus noms propis pels de Conrado i Rosita, respectivament. En l'última carta dels avis materns de Dory —retinguts a França durant l'ocupació alemanya— hi emergeix la desesperança en saber que serien deportats a Polònia, viatge del qual ningú no en tornava. Les cartes testimonien la vida

nòmada que van patir i el trist final, en ser víctimes mortals dels bombardeigs o de les atrocitats dels camps d'extermini. Jo també he conegut la penosa odissea que el meu pare va sofrir durant l'exili. Les cartes enviades a la família i amics en són la millor prova. Tanmateix, metafòricament parlant, aquesta comunicació era una mena de bàlsam (consol) que ajudava la meva família a suportar (mitigar) la seva absència, la duració de la qual no es preveia. Eren moments de descomunal incertesa.

Una altra circumstància equiparable radica en el canvi de nom. El meu pare havia de signar moltes cartes amb el nom de Santiago —de fet és Jaume— o amb el de Cassó, que era el del mas de Sobrestany on va néixer la meva mare. Aquest canvi era provocat per la censura. Identificar-se en clau queda corroborat en el redactat de moltes cartes. Sortosament la família desxifrava els enigmes satisfactòriament. En elles ens comunicava la seva situació i els nefastos esdeveniments de la Segona Guerra Mundial.

La part biogràfica del llibre esmenta, reculant en el temps, que el meu pare va ser milicià en defensa de la República. Aquesta va ser la premissa que el va empènyer a abandonar el seu país i la seva família. A causa del bombardeig de l'Escala (23-1-1939) moltes famílies van buscar empara en llocs segurs. La meva família va anar a Sobrestany, a casa dels meus avis materns. Allí ens trobàvem quan, el dia 5 de febrer de 1939, el meu pare ens va visitar aprofitant la marxa a França camí de l'exili. Tenia vint-i-cinc anys. Mai més no ens vam tornar a veure.

La seva vida a l'exili va ser un rosari de peripècies i contrarietats. D'entrebancs i dificultats no n'hi van faltar. Eren uns dels seus grans enemics. Debades, va intentar fer-hi front, però les successives dificultats acumulades interferien en els seus propòsits. La lluita aferrissada contra les circumstàncies adverses responia a l'habitual esperit lluitador que el caracteritzava. Mai no va renunciar al treball. S'adaptava a les feines: barber, carboner, veremador... Quan escassejaven, vivia moments de gran penúria econòmica. Paradoxalment, les adversitats maximitzaven la seva capacitat de superació per contrarestar-les i el seu pragmatisme el va empènyer a seguir endavant. Mantenia viva la moral, més després de la seva conversió a la religió evangèlica. No debades, la creença en el Senyor el va emmenar a confiar-hi plenament, convençut que l'ajudaria.

8

La trajectòria disciplinada, l'intens fred hivernal, els aliments escassos i inadequats, la manca d'aigua potable, la falta de medicaments i d'higiene... van ser factors transcendents que el van impulsar a escriure un llibre que palesava els factors negatius —de positius no n'hi havia cap— que dibuixaven la perspectiva dels camps de concentració. Llibre, a manera d'assaig, íntegrament realista. Aquesta obra es va extraviar. Jo em pregunto si va ser per l'atzar o per un altre motiu. No ho vam saber mai.

Enfront de tantes penalitats, el tarannà alegre i bromista del meu pare hi va jugar un paper important. Va formar un grup o societat: El Cli. Ell n'era el president. Gairebé cada diumenge, en el camp de concentració, s'organitzava un festival basat en la música, el cant, la prestidigitació... Una diversió, fruit d'activitats lúdiques i espontànies que, a manera

de tub d'escapament, suplía els moments amargs dels concentrats. L'actitud del meu pare responia al seu instint de mantenir encesa la flama d'amistat, a l'ensems que infonia una empatia persistent que els ajudava a viure. L'estada al camp, encerclada per un medi hostil, paradoxalment els suscitava ànims per alternar uns moments d'oci en qualitat de succedani.

Una existència trista la del meu pare, que només ell, en primera persona, podia relatar. La lectura de les cartes és important. En elles corrobora l'amor intens que sentia envers la seva estimada i recordada família. Totes traspuen un sentiment d'esperança que propicia el seu primordial desig de retornar al seu país. La recopilació del contingut de les missives denota la intel·ligència i l'empatia que el caracteritzaven. Intentava minimitzar els moments d'incertesa i desesperació, a la vegada que confiava en poder veure'ns a curt termini.

9

De tot es deriva aquest patrimoni històric que, en format de biografia i cartes, esdevé una joia literària de gran vàlua. Un volum assequible que la persona que el llegeixi en pugui gaudir plenament i l'hi serveixi de peça clau, indispensable per contribuir a la preservació i difusió de la memòria històrica. És important deixar constància del passat, a fi que les generacions futures siguin capaces d'evitar possibles guerres i que la humanitat pugui viure en pau.

Jaume Pellicer Leonart, Quicus. El tràgic exili d'un republicà és un llibre justament recomanable. En el seu fons —didàctic— s'hi adverteix un realisme autèntic, capaç d'influir notablement en la societat. Una societat que es voldria pacífica, partidària de

l'amor i l'amistat; no de la discòrdia. Un llibre que denota la identificació amb el retrat d'una època amarga i difícil, viscuda per tants i tants deportats. Una obra paradigmàtica, apropiada per deixar constància del pitjor genocidi de la història.

Les dues parts (biogràfica i epistolar) destaquen per l'estreta relació amb la Guerra Civil Espanyola i la postguerra. Van ser els fonaments del potencial periple, saturat de penes i tristors, que va dinamitar la nostra història.

Rafel Bruguera ha compaginat, amb molt d'encert, la part biogràfica i l'epistolar. Tàndem impregnat d'un gran realisme que converteix *Jaume Pellicer Leonart*, Quicus. *El tràgic exili d'un republicà* en una obra literària prou interessant per merèixer ser llegida.

10

Confio que el potencial lector en quedi satisfet del tot.

Pilar PELLICER I PARALS

Mestra jubilada. Filla de Jaume Pellicer i Leonart

Aquesta és una aproximació a la biografia d'en Jaume Pellicer Lleonart, *Quicus*, de l'Escala; però podria ser la d'una bona part dels milions d'anònims republicans que cometeren el crim execrable de defensar la legalitat democràtica i la República i lluitar contra els colpistes, que finalment les aniquilaren amb la força de les armes.

En *Quicus* no va ser un polític rellevant, ni un intel·lectual reconegut, com tampoc un artista prestigiats; només va ser un més dels que empenyé el camí de l'exili per a intentar salvar la pell, "el número uno" —deia ell. Això sí, era un home intel·ligent i format, intel·lectualment i política. Sabia expressar-se i expressar els seus sentiments, els seus ideals, les seves pors, els seus neguits, les seves esperances, les seves frustracions i els seus desenganys.

Gràcies al fet que la família ha conservat una bona part de les cartes i postals que els envià des de

França, hem pogut reconstruir la tràgica vida d'en Quicus. El nostre més sincer agraïment a la Pilar, la seva filla; al seu marit, Carles; als fills d'ambdós, Esther i Carles, i a la germana d'en Quicus, Maria Teresa, per posar al nostre abast aquest extraordinari llegat.

Infància i joventut

Jaume Pellicer Leonart, conegut a l'Escala amb el sobrenom de Quicus, va néixer el 20 de gener de 1914 a la casa de *ca la Gallinaire* del carrer del Calvari. Va ser el més gran de tres germans: Jaume, Joan (1918-1976) i Maria Teresa (1928). El pare, Francesc Pellicer Mas (l'Escala, 1894-1958) era pescador i com la majoria d'escalencs de l'època complementava l'economia familiar amb una vinya de la seva propietat situada al Pedró i tres horts que manava en règim de lloguer i a cens. La mare, Francesca Leonart Artigas (l'Escala, 1893-1971) venia la collita al mercat de sota les voltes de la placeta del Peix.

En Quicus va anar a l'escola de l'Ave Maria amb el senyor Agustí Gratacós, mestre que deixà una gran empremta al poble. Pellicer sempre el va tenir en gran estima i consideració. Aquest col·legi, situat al carrer del Progrés —actualment de l'Ave Maria—, havia estat inicialment una escola priva-

da per a nens que seguia el sistema pedagògic del Pare Manjón, *Escuelas del Ave María*, d'inspiració humanista-cristiana. La inauguració tingué lloc el setembre de 1915. El 1921, l'Ajuntament arrendà l'edifici per traslladar-hi l'escola pública de nens, que amenaçava ruïna. Quan hi anà Pellicer ja era escola pública. Aquest col·legi funcionà fins la inauguració, el juny de 1936, de les escoles del Pedró, bastides durant la República.

El fill gran de can Quicus va demostrar, ja de ben minyó, una gran afició a l'estudi. De la mà del senyor Gratacós desenvolupà les seves aptituds intel·lectuals; en especial la lectura, l'escriptura —tant en català com en castellà—, el dibuix i la pintura. Com tots els nens d'aquell temps abandonà l'escola als catorze anys, però va continuar la seva formació autodidacte, especialment a través de la lectura de llibres i revistes. També adquirí nocions de música i solfeig. I com tots els nens de l'època començà a treballar. Primer de grum¹ a la Fonda Sureda. Posteriorment va aprendre l'ofici de barber a can Quintana, un bon camarada. També va anar en mar i, finalment, es dedicà a la professió de pintor. Es promocionava indicant que la seva especialitat eren “decoracions artístiques, al·legories i treballs de luxe”.

Pellicer era un jove baix d'estatura, prim i presumit. Li agradava vestir bé. Seguint els cànons de l'època portava bigoti. Gran aficionat al futbol i de caràcter extravertit, espavilat, inquiet i emprenedor, començà a col·laborar en tota mena d'activitats festives i culturals del poble. Amb només setze

1. “Botones”.

anys signava l'escrit de convit del programa de la Festa Major de 1930:

Encara que no pugui oferir-te paraules melodioses ni expressió plena de poesia que porten encant a les oïdes, he decidit dirigir-te a tu, foraster amic, amb frases vulgars però sortides del cor, i em plau moltíssim fer-ho per primera vegada des d'un Carnet de Festa Major.

Si has vingut algun any per aquesta diada, no em negaràs que va agradar-te i desitges tornar; doncs bé, jo t'asseguro que aquest any no serà inferior als altres en quant a festeigs i bona organització de tots els espectacles que es celebraran al CENTRE JOVENTUT, i que no et sabrà greu d'haver-nos visitat un cop més.

Si no hi has estat mai, per més que t'ho hagin explicat, no et pots formar una idea certa de ço que és la FESTA MAJOR DE LA ESCALA.

En arribar aquí per primera vegada, ja les brises marines amb olor de sal i alè del mar et seran agradables. Quan simpatitzis amb la gent i et facis amics i companys, ja t'agradarà més. I quan coneguis i siguis amic de les noies del nostre poble, molt més encara. Tant serà així, que et doldrà en lo més íntim haver-te d'acomiarar per a atendre els teus quefers habituals.

Vine, doncs, a fruit-los els dies de la Festa.

L'esclat de joia popular consegüent a la proclamació de la República del 14 d'abril de 1931, es concretà a l'Escala en una manifestació que recorregué els carrers de la població amb crits de "visca la República!" i "mori el rei!". La manifestació, encapçalada per les autoritats municipals, els components de l'orquestra local i els alumnes de les escoles, finalitzà a la plaça de l'Ajuntament. Pellicer hi participà entusiasmada. Tenia 17 anys.

© Hereus de Jaume Pellicer Leonart, 2017
© del text introductor: Rafel Bruguera Batalla, 2017
© d'aquesta edició: Pagès Editors, SL, 2017
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: desembre de 2017
ISBN: 978-84-9975-912-8
DL L 1320-2017
Impress a Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

◀ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.